

A magyar nyelvről szóló idézetek (gyűjtötte Molnos Angéla)

A magyaron kívül talán nincs még egy nyelv a világon, amely annyira foglalkoztatná azokat, akik azt mint anyanyelvüket beszélik. A következő oldalakon idézetek sorakoznak híres íróink, nagy embereink tollából. Igyekeztem mindegyiknek az alapgondolatát megragadni és aszerint idézetcsoportokat képezni. A kilenc csoporton belül időrendi sorrendben helyeztem az idézeteket. Az időrend rendszerint az idézet keltét követi, de néha inkább a tartalmát.

1. Fennmaradásunk záloga

Nálunk az anyanyelv még szorosabban összefügg a közösség lelki állapotával, még fontosabb a túlélés szempontjából, mint más nemzeteknél. Nyelvünk egybefonódik önazonosságunk tudatával.

"Az egészséges nemzetiségnek ... egy főkísérője a nemzeti nyelv, mert míg az fennmarad, a nemzet is él, bármi sínylődve is sokszor ... , de ha az egyszer elnémul, akkor csak gyászfűzt terem a hon, mely a voltakéért szomorúan eregeti földre ... lombjait." (Széchenyi István: Hitel)

"Vedd el a nemzet nyelvét, s a nemzet megszűnt az lenni, ami volt: nyom nélkül elenyészik, beleolvad, belehal az őt környező népek tengerébe." (Tolnai Vilmos: Halhatatlan magyar nyelv)

"A különböző nyelvek melegéből keltek ki a különböző népek, melyeket az atyafiság és az együttes érdek alapján a közös szó szervezett nemzetekké. Velünk is ez történt.

A magyarságot is az atyafiság és az együttes érdek alapján a sors verte egybe; hazát a bátorsággal irányzott életöszton szerzett neki, de nemzetté a magyar szó teremtette. Mint jelképes erő és hatalom, a magyar szó nekünk a legnagyobb ereklje. Kegyelet, hűség és becsület illeti őt." (Tamási Áron)

"Csak anyanyelvemen lehetek igazán én. Ennek mélységes mélyéből buzognak föl az öntudatlan sikolyok, a versek. Itt megfledkezem arról, hogy beszélek, írok." (Kosztolányi Dezső: Erős várunk a nyelv)

"Az a tény, hogy anyanyelvem magyar, és magyarul beszélek, gondolkozom, írok, életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs fogható. Nem külsőséges valami, mint a kabátom, még olyan sem, mint a testem. Mélyen bennem van, vérem csöppjeiben, idegeim dúcában, metafizikai rejtélyként." (Kosztolányi Dezső: Ábécé a nyelvről és lélekről).

"Egy népet nem a testi hasonlóság, hanem a közös múlt, a hasonló gond, az egy haza levegője egyesít s választ el egy más múltú és más jelenű néptől.

Magyar az, akinek nyelve és esze magyarul forog. Becsületesen nem lehet más vizsgát találni arra, hogy kit tartunk igazán magyarnak. Nem könnyű vizsga ez. Sokkal nehezebb annál, ami elé a fajta testi jegyeinek kutatói állítják az embert. Itt a lelket kell kitenni." (Illyés Gyula: Ki a magyar?)

2. Földönfutók és világvándorok otthona

A magyar nyelv képes volt megmaradni még a tatárjárások és elnyomatások korában is, az otthon, az anyaföld elvesztése után. Ha ápoljuk, cserében megadja nekünk a valahová tartozás tudatát, a közösségtudatot. Az anyanyelv lesz lelki és szellemi hazánk, meghitt otthonunk.

"Otthon vagy? Hol vagy 'otthon'? Csak a nyelvben.

Minden más fonák, zavaros, homályos.

Mint egy barokk képen - arany keretben

Egy férfi -, idegen vagy és magános."

(Márai Sándor: Versciklus 1944-45)

A magyar nyelv az "egyetlen helyt- és időtálló közösség nemzetemmel, amelynek tagjaitól száz különféle érdek választhat el, búbajos játék, amely olykor egy-egy békés órára érdekellentéteinket is feloldja, légies híd egy osztályon kívüli, magasabb állapotba. A férfi

egyetlen méltó fegyvere, utolsó és legnemesebb játékszere. Nyelvemben hazafias vagyok, s így fűzöm egybe végleteimet." (Déry Tibor, 194.?)

"És hazám volt a szó, s hazám volt
a nép, mely magyarul beszél,
a nép, az óriási állat,
mely e fekete földön él;
amit mondtam, a nyelvén mondtam, a nyelvén mondtam,
erőm az ő ereje lett,
sorsát magamba építettem, sorsa magába épített."
(Szabó Lőrinc: A sokféle hazáról)

3. Tündérvárunk és kincsesládánk

Sokan írtak a magyar nyelv elképesztő gazdagságáról, kifejezőképességéről, más csodálatos tulajdonságairól és titokzatos eredetéről. E honlap egy másik fejezetében versek zengve magasztalják ragyogó szépségét. Itt csak néhány idézet.

Több, mint százötven évvel ezelőtt Giuseppe Mezzofanti olasz bíboros és nyelvész (1774-1849) Frankl Ágoston cseh nyelvésznek a következőket mondta a magyar nyelvről, amelyet 57 más nyelven kívül szintén beszélt: "Tudja, melyik nyelvet tartom a görög és latin mellett, minden más nyelv előtt, leginkább dallamosnak és a verselés szempontjából leginkább fejlődésre képesnek? A magyart! Az új magyar költők verseit ismerem, ezeknek dallamossága teljesen magával ragadott. Ügyeljen, ebben a nemzetben egyszerre csak fel fog tündökölni egy költői lángész, aki teljességgel igazolja jóslatomat. A magyarok, úgy látszik, még maguk sem tudják, micsoda kincs lakozik nyelvükben". (Mezzofanti idézik: Kiszely, 1996, 347; Kosztolányi, 1971, 37)

"A magyar nyelv távoli és magányos. Pontos megértéséhez más nyelvek tanulmányozása rendkívül csekély haszonnal jár. Lényegében saját öntőformájából került ki, kialakulása és felépítése bízást oly korszakra tehető, amikor a mai európai nyelvek többsége vagy nem is létezett, vagy nem hatott a magyarlakta térségre." (John Bowring, 1830, Poetry of the Magyar, Preface, vi – Dr. Végvári József fordítása).

A gondtalan embernek nincs gondja, a gondatlan ember nem gondos, fiunkat az iskolába járattuk, de jártatni csak lovakat lehet "A nyelv maga a végtelenség. Minél tovább foglalkozom vele, annál inkább látom, hogy sohase lehet a végére érni. Csak vérünk érzi. Értelmünk mindig elámul, ha elemezzük és tudatosítjuk azt, amit vérünk érez. De ez az ámulat számomra az élet egyik legnagyobb gyönyörűsége." (Pesti Hírlap, 1932. október 30) (Kosztolányi Dezső, 1971, Nyelv és lélek. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 168)

"... nincs és nem lehet "teljes" szótár. A szótár csak kagyló, ezzel csak meregetünk a nyelv tengeréből." (Kosztolányi Dezső, 1971, Nyelv és lélek. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 166)

"A nyelv természeti jelenség. Gyökerei mélyen belenyúlnak a múlt őstelevényébe, egészen a

történelem előtti korig, s van törzse, ága, lombja, eleven virága is. Úgy hat ránk, mint valami hatalmas, megfoghatatlan, szellemi csoda. De annyira élő és valóságos, hogy érzékeinkkel is észlelhetjük." (Kosztolányi Dezső, 1971, *Nyelv és lélek*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 185)

"Nyelvünk ízei gazdagon kiforrtak. A magyar szóból finom műszer lett, zajtalan sebességű gép, mellyel a mérnöki elme könnyedén alakíthatja fogalmait. De a lélek homályos vidékeit is lágyan kiemeli mélyeiből költőink ihlete. Nyelvünkkel megmintázhatjuk a kővágó motorok pergő zaját s az udvar sarkában gubbasztó maroknyi szalmaszemét alig-alig zizzenő rebbenését. Egyszóval nyelvünk ősi és modern, erdei, mezei és városi, ázsiai és európai." (József Attila: *Töredékek*)

"A mesebeli árva gyermek a magyar nyelv. Még az ág is húzza. Pedig gyönyörű tartományai vannak. A legszebb országon húzódnak folyamai. A vadmadarak, csillagos égboltozat alatt lakó pásztorok és rajongó költők vigyáztak ez árva gyermek lépéseire, amíg járni tanult. Néha eldugdosták, mint a bujdosó kurucot vagy honvédet. Szőlőhegyek borházaiban, kollégiumok üres padlásain, a bedőlt pusztai kutak felett szárnyaló szél zúgásában élt." (Krúdy Gyula: *Felhő*)

4. Tudomány

"A magyar társadalom csak a XVIII. század végén jutott arra a fokra, hogy sürgető igényévé vált a szaktudományi nyelvek kifejlesztése." (Fábián Pál, *Szaknyelveinkről - szaknyelveinkért*, Magyar Tudomány, 1997, 485)

"... soha a földnek golyóbisán egy nemzet sem tehetette addig magáévá a bölcsességet, mélységet, valameddig a tudományokat a maga anyanyelvébe bé nem húzta. Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem" "tsupán idegen nyelven soha még egy Nemzet is e földön, a maga Anya nyelvét meg vetvén, böltsességre, tudományokra nem emeltethetett" (Bessenyei György, *Magyarság*, 1781).

"Ha egy nemzet nem képes a tudományoknak anyanyelven való birtokba vételére, menthetetlenül lemarad a haladottabbakhoz képest. Ezért, a tudományok magyar nyelvének megteremtéséért (nem pedig a szépirodalom kedvéért) javasolta már Bessenyei egy a tudományok nyelvét fejlesztő társaság létrehozását. (Jámbor szándék, 1781)." Ötven évvel később sikerült a Magyar Tudós Társaságot (a MTA őseit) létrehozni. Ez rövid idő alatt igen sok eredményt ért el, főleg a szakszótárai révén. Számtani, bölcsészeti, törvénytudományi, mezőgazdasági, vadászati, törvényszéki, jogtudományi, kereskedői, bányászati, orvosi, műszótárak valamint német-magyar szótárak jelentek meg. (Fábián, 1997, 485 o.)

"Tudósaink kötelessége, hogy tudományos szavainkat fémjelezzék, s abban a harcban, melyet vállaltunk, az élen vezérkedjenek." (Kosztolányi Dezső, 1971, *Nyelv és lélek*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 188 o.)

"Sokakat foglalkoztatott a kérdés, mi lehetett az oka, hogy annak idején oly sok kiváló magyar tudós dolgozott szinte egy időben külföldön, de idehaza is. S akkor rájöttem valamire. Nézzük csak meg, mi a közös ezekben a nagyságokban, Neumannban, Wignerben, Pólyában,

Fejérben, Rieszben? Rádöbbsentem: igen, van, de az annyira szem előtt álló, ... tény, hogy azért nem gondoltam, gondoltak rá mások sem. Igen, a nyelv, az anyanyelv, mely mindannyiunk ifjúkorának éltető, tudatformáló rendszere volt, sajátosan magyar stílusúvá alakította gondolkodásunkat; Azt kezdtem vizsgálni, van-e a magyar nyelvnek a többitől eltérő, különös sajátossága, ami megjelenik az emberek, tudósaink gondolkodásmódjában. A magyar fizikusok a tudományos [kérdések] megoldásakor rendszerint ..., egyedi esetekből indulnak ki, azokat igyekeznek minél jobban általánosítani. Az ügyesen megfogalmazott egyszerű alapkérdés gyakran magában rejtje a lényegét, ... Úgy érzem, rájöttem a dolog nyitjára. A magyar nyelv sajátos vonása a tárgyyszerűség, a ... hasonlatokra, képekre építő kifejezőmód. még az angolban sem figyelhető meg a képszerű gondolkodásnak ennyi leleménye, ilyen gazdagsága. ... a szellem és a nyelv összefonódásának vagyunk itt tanúi. ... a nyelv nagyon erősen hat a gondolkodásunkra. ... Amikor egy általános tételt bizonyítunk, akkor gyakorta fejünkben ezzel párhuzamosan egy ... eseten gondoljuk végig a megoldáshoz vezető ... lépéseket. Amikor később a bizonyítást a legnagyobb általánosságban leírjuk, természetesen elhallgatjuk a segítségünkre siető ... esetet." (Balázs Nándor: Óriásokhoz sodort a sors. Valóság, 1990, 12. sz., 66-67)

"Arra lenne tehát szükség, hogy egyes alkalmi nekibuzdulások helyett állandó, tudatos és mélyreható szaknyelvművelés folyjék. Most még — a korábbi erőfeszítéseknek köszönhetően — a magyar a világ azon (nem nagyszámú) nyelvei közé tartozik, amelyeken minden tudományt művelni lehet." (Fábián, 1997, 486 o.)

5. Idegen szavak, szerkezet és dallam

"A mi nyelvünkben kirívóbb az idegen szó ... s ez okból nekünk többet kell gondolni a nyelv tisztaságával..." (Kosztolányi Dezső, 1971, Nyelv és lélek. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 192)

"Aki egy szellemi mozgalmat meg akar dönteni, annak ezt alapjaiban kell megrázni, ki kell mutatnia, hogy elvei egytől egyig hamisak. ... kifogásolja, hogy a nyelvművelő társaság csak az idegen szavak ellen hadakozik, s nem az idegenszerű gondolkodás, észjárás, mondatszerkesztés leküzdésére ügyel elsősorban. Ha ez így volna, nagy baj volna. Rossz orvos az, aki nem az egész szervezetet gyógyítja, csak a tüneteket." (Kosztolányi Dezső, 1971. Nyelv és lélek. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 158 o.)

"Amikor a nyelvalkotó ösztön megbénul, segítségére kell sietni, akár a felnőttnek, aki elfelejtett járni. ... felületes szemléletre az idegen szavak csak afféle külső jelenségek, pörsenések és hólyagok a nyelv testén. De a belső betegségekre vallanak. Ha irtjuk őket, akkor magát a belső betegséget is kezeljük, mert a renyhe nyelvréket önállóságra serkentjük, ha pedig nem törődünk vele, akkor az ártatlannak látszó pörsenések és hólyagok esetleg befelé is hatolhatnak, általános vérmérgezést is okozhatnak. ... Az idegen szók mellett elcsenevésznek az eredetiek." (Kosztolányi Dezső (1971). Nyelv és lélek. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 159-160 o.)

"Akkor válik igazán veszedelmessé, amikor az idegen szavak - az idegen gondolkodás jelképei

- magyar álarcot öltenek, s úgy honosodnak meg." Példák: átütő siker (durchschlagend) - magyarul: teljes, döntő, szembeszökő, gyújtó, elsőprő, falrengető, harsogó, fürgeteges, orkánszerű; átbeszélték (durchsprechen) a problémát - magyarul: megbeszélték a kérdést, megvitatták, meghányták-vetették; százszázalékos teljesítmény - magyarul: derék munka, ragyogó eredmény. (Kosztolányi Dezső, 1971, Nyelv és lélek. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 161 o.)

"Az idegen szó, az még a legkisebb baj, mert az idegenséget magán viseli. Nagyobb baj az észrevétlen idegenség, ami onnan keletkezik, hogy most nagy nekidurálással tanul mindenki idegen nyelveket. Iparkodik, hogy annak helyes kiejtését elsajátítsa, ezáltal magyar beszédébe is belekerülnek idegen fonetikai elemek, amik azt megrontják. Elsősorban éppen a ritmusba és a dallamba." (Kodály Zoltán, 1974, Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok, III, Budapest: Zeneműkiadó, 436 o.).

6. Nyelvbomlás és bomlasztás

Íróink szüntelenül megkondítják a vészharangot, amikor veszély fenyegeti a nyelvet és vele együtt a magyarság fennmaradását.

"... ami most csupa lustaságból, hebehurgyaságból s a magyar nyelvérzék ide s tova tökéletes kihalásából történik, az rettenetes." (Arany János, Visszatekintés, Szépirodalmi Figyelő, 1861)

Az igazi író felháborítja "az a példátlan henyeség, elképesztő gondatlanság, könnyelműség és felelőtlenség, amellyel - az újságírókon, sőt, írókon kezdve - mindazok bánnak a nyelvvel, akiket mesterségük vagy hivataluk közéleti szereplésre, a nyilvánosság előtti írásbeli vagy szóbeli gondolatközlésre jogosít fel. Ennek a tollforgató elitnek tulajdonítom, hogy a világnak alig van még egy olyan nemzete, amelynek értelmisége oly rosszul bírná, oly hibásan használná, oly erőtllenül forgatná a maga nyelvét, mint a magyar polgárság a miénket, megfertőzve mindazokat, akik vele érintkezésbe kerülnek, s megrontva a maga és más gondolkodását." (Déry Tibor, 194.?)

"A magyar nyelv kiált segítségért. Ha nem hallgatjuk meg, elpusztul. Mind rosszabbul beszélünk és írunk, azaz lassanként megöljük a nyelvet. Mintegy hű és pontos tükörben nyomon követhetjük a nyelvben a közszellem ijesztő hanyatlását, a társadalmi fegyelem felbomlását. A könyv tükre a léleknek. Soha olyan lomposan nem beszéltek az emberek, mint manapság. A napi sajtó stílusa a pongyolaság; közleményeiben, híreiben egymást érik a legsúlyosabb nyelvtani hibák, hirdetései szűrő nélkül kerülnek a lapba. A mozi, a köznyelv másik nagy nevelője, nem marad el a versenyben, a képfeliratokat kísérő szövegeket a nép legádázabb ellenségei találják ki, kik még az elemi iskola próbáját sem állnák meg. A rádió is tetézi a hanyagságot. A könyv is megrontja a nyelvet, nem beszélve az élmény-irodalomról, amelynél szennyesebb hullám nem söpört végig a magyar irodalmon. Az idegen művek tolmácsolásában olykor nem találni egyetlen mondatot sem, amely a legelemibb mondattani vagy nyelvtani szabályokat megtartaná. A politikusok és a tudós előadók is nyomorítják a nyelvet ..." (Déry Tibor, 1945)

"Vagy két esztendővel ezelőtt egy Budapesten megjelenő, angol nyelvű lap magyarnak született munkatársa azt kérdezte tőlem, hogy veszélyesnek tartom-e a magyar kereskedelmi, közgazdasági nyelv gyors angolosodását? Nem tudom, miért éppen engem nézett ki ez a hermafrodita újságíró. Kérdésében kétségtelen volt valami kihívó fölény, egyenesen pimaszság, a nyelvi imperializmus biztonsága, a pénz gögje. Nem elegendő nyelvünk legyilkolása, még az is érdeklő, hogy fáj-e, s mennyire fáj ez nekem. ... Ma sem értem, hogy az elegáns és állítólag 'toleráns' angol lap miért nem közölte soha a válaszat..." (Beke György, 1997, Védekező anyanyelv, Budapest: Magyar Nyelv és Kultúra Társasága, 167-168)

A mai nyelvbomlásra vonatkozóan ld. "Hazatérés az anyanyelv bomladozó közegébe"

7. A nyelvbomlás történelmi okai

Mindazon erők, amelyek több mint ezer éven át arra törekedtek, hogy népünket elnyomják, kiforgassák saját mivoltából, vagy teljesen földre tiporják, a magyar nyelvet is támadták, pusztították. Tették ezt a könyörtelenség minden eszközével: meggyőzéssel, fenyegetéssel, csábítással, ármánykodással és véres erőszakkal.

"A latin nyelv hivatalos nyelvvé emelése, a magyar nyelv közel egy ezredévi időre való háttérbe szorítása." (Grandpierre K. Endre. Miként menthető meg a magyar nemzet. Titokfejtő Kiadó. ISBN 963 7707 026, 9 o.)

"A kereszténység fölvétele előtti időkből nyelvünkről úgyszólván semmit sem tudunk, mert az idegen hittérítőknak sikerült minden kereszténység előtti magyar nyelvemléket megsemmisíteni. ... Tudjuk, hogy nálunk még századok múlva is többször volt 'pogánylázadás'. Elképzelhetni tehát, hogy nálunk többnyire idegenekből, nemmagyarokból álló papság, mily gyűlölettel volt a minduntalan 'pogánylázadó' magyar nép és ennek 'pogány' nyelve iránt. Tudjuk továbbá, hogy a mi királyaink udvarából a magyar nyelv mindig teljesen ki volt zárva, hogy ott csak latinul, legföljebb németül, lengyelül, csehül lehetett és volt szabad beszélni, csak magyarul nem, kivéve Mátyás király uralkodása rövid ideje alatt. Mi több, úri osztályunk, amely régebben majdnem kizárólag a kereszténységgel behozott idegenekből állott, egészen az újabb időkig még mindennapi beszédében is a latin és német nyelvet használta, és csakis latinul írt, míg a magyar nyelv csak a nép legalsó rétegeiben és elnyomatásban maradt meg. Úgyhogy Magyarországon a latin nyelv hajsza híján, hogy újra élő nyelvvé nem változott. Annyira, hogy ha a vallási reformáció be nem következik és a nép a nyelvét fel nem karolja, teljes kiirtása is bizonyára sikerült volna. Annyi tehát kétségtelen, hogy a magyar nyelv egészen az újabb időkig semminemű irodalmi művelésben nem részesülhetett. ... a magyar nyelv e századok utáni elnyomatásából csak Mária Terézia magyar testőrei körében kezdett föltámadni. ... Mikor aztán Mária Terézia testőrei köréből nyelvünk idővel, lassan-lassan irodalmi és magasabb körökben is lenézetés nélkül mégis beszélhető és írható nyelvként mindinkább terjedni kezdett, akkor művelt emberek, tudósok, nyelvészek ... meglepve állapították meg, hogy hiszen e nyelv oly tökéletes szerkezetű, s oly gazdag szóanyagú, hogy a régi irodalmi nyelvekkel nemcsak versenyezhet, de azokat fölül is múlja. ... Miután pedig - amint mondtuk - föl nem tételezhető, hogy nyelvünket ilyen fejlettségűre az egész középkoron át szinte állati sorsra kárhoztatott magyar földműves nép képezte volna ki, kénytelenek vagyunk azt elfogadni, hogy a magyar

nyelv már a bekövetkezett elnyomatás előtt volt ily tökéletes." (Magyar Adorján [1887-1978]: A magyar nyelv.)

"Randé: Miben látta tanár úr a magyar nyelv romlásának okait? [Kodály válasza:] Az okaira messze volna kitérni, azok még Mária Terézia anyánkkal kezdődnek, aki Bécsbe csalogatta az arisztokráciát, levetkeztette velük nyelvüket. Idegen nyelven nevelkedtek. Ez aztán terjedt lefelé a testőrségen keresztül a kismemességre, egész a falusi tanítónőig. Egyiktől olyat hallottam, hogy XY-nak ez a 'flamméja'. Biztosan azt hitte, sokkal műveltebb, hogyha német szóval mondja.

Valamikor, Mátyás király idejében, Galeotto Marzio azon csodálkozott, hogy az urak és parasztok egyformán beszélnek. Ez egy olasznak feltűnt, mert ott tizenkétféle dialektus is volt már akkor. Ez viszont annak jele, hogy akkor még az urak is tudtak magyarul beszélni. Mária Terézia után ez megszűnt és terjedt az idegen nyelv ? természetesen a városi polgárságra más irányból. A német anyanyelvűek nehezen tanultak meg magyarul; még két-három nemzedék után is érezni a beszédükön, hogy nem a magyar talajból szívták. Különösen a hangsúly dolgában." (Kodály Zoltán, 1974, Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok, III, Budapest: Zeneműkiadó, 434 o.).

"1944 pestisszerű nyelvrontása ellen nem volt védelem. ... egyesek gyanakodva tekintettek a nyelvművelésre, reakciónak, sovínisztának bélyegezték. Déry Tibor felszólalása 1946-ban nagyrészt ezért maradt visszhang nélkül. Évekig nem olvastunk nyelvművelő cikket." (Kodály Zoltán, 1974, Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok, II, Budapest: Zeneműkiadó, 326 o.).

8. Nyelvünk bátor harcosai

"... a 18-adik század végén történt a magyar szellemi élet újrateremtése, a folyamatos irodalom megindítása. Nem volt már akkoriban ... érthető, írható, a korszerű feladatoknak megfelelő nyelvünk; 'parasztnyelv' ? mondogatták róla megvetőleg sokan. Az ország szinte-szinte az irodalmi, nyelvi halál szélére került. Ezt ismerték fel a korszak írói, szellemi emberei, nekiláttak, és újraélesztették azt, ami már-már elhalni látszott. A mi legközvetlenebb irodalmi ősatyáink: Bessenyei, Kazinczy, Csokonai, Berzsenyi, Kölcsey és társaik nélkül ma nem volna nemcsak magyar irodalom, de nem volna szó, nyelv, mai magyar beszéd sem.

... És mennyire meg szoktunk feledkezni róluk, ..., pedig mindennap kézcsókra kellene járulnunk eléjük, mert nekik köszönhetjük, hogy egyáltalán ki tudjuk nyitni a szánkat." (Nemes Nagy Ágnes, Szőke bikkfák. Verselemzések. Móra Könyvkiadó. 1988. 29-30)

"A magyar nyelvművelésnek nagy és szép múltja van. A nyelvújítás óta, melyhez hasonló arányú mozgalmat más nép történetében nem ismerünk, hosszú a sora azoknak, akik nyelvünk szebbé, jobbá, tisztábbá tétele érdekében fogtak tollat. Imre Sándortól, Thewrewk Emiltől Szarvas Gáborig és Simonyi Zsigmondig, majd Halász Gyuláig és Kosztolányi Dezsőig ..." (Kodály Zoltán, 1974, Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok, II, Budapest: Zeneműkiadó, 326 o.).

"Sokan szinte egyszerre érezték, hogy itt valamit tenni kell. Akkor alakult meg a nyelvművelő társaság ... hogy társadalmi úton ébresztgessék a nyelvünk iránti lankadó szeretetet ... Most még maguk a nyelvtisztítók is kénytelenek idegen szavakkal vitatkozni egymás között, s idegen szavakkal megbélyegezni az idegen szó divatját, mert azok esnek leghamarabb kezük ügyébe. Valóban bohócati helyzet ez, de eléggé szomorú." A hivatalos szervek felelősek, mert nem tettek semmit a járvány ellen ... "Mindaddig, míg a mindenkori magyar kormány nem áll a mozgalom élére, s nem támogatja teljes súlyával, s nem létesít olyan könnyedén működő hivatalt, mely minden hirdetményt, utcai fölírást, cégtáblát, minden nyilvánossághoz intézett közleményt gyorsan ellenőriztet és kijavíttat magyarosság szempontjából, s így védelmezi egyelőre gyámságra szoruló nyelvünk tisztaságát és jellegét, ... nem várhatunk nagyobb eredményeket, ..." (Kosztolányi Dezső, 1971, *Nyelv és lélek*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 162-163 o.)

"Az utca nyelve, a tömeg nyelve bejön az ajtónkon és ablakunkon, s előbb-utóbb azt a nyelvet beszéljük és írjuk, melyet a tömeg és az utca. Ha járvány dúl, valamennyiünknek félnünk kell. ... Csak közös erővel, összefogva cselekedhetünk." (Kosztolányi Dezső, 1971, *Nyelv és lélek*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 175)

"... valamennyien vétkezünk a nyelv ellen. Nem is az a fontos, hogy ne vétkezzünk, hanem hogy ébredezzék régóta szunnyadó nyelvi lelkiismeretünk, s tudjuk, hogy vétkezhetünk. Az ilyen bűnös máris bocsánatot kap. Csak az kárhozik el, aki tunya, közönyös, konok, s nem törődik azzal, hogy vétkezik vagy vétkezhetik. ... Mindenekelőtt azt vetik ellenünk, hogy egyetlen alkotó költő és író többet használhat a nyelvnek, mint egy sereg tudós, aki tarsolyában hordozza a nyelv döntvénytárát. Ezt senki se tagadja." (Kosztolányi Dezső (1971). *Nyelv és lélek*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 153 o.)

"Persze az a gondolat, hogy formáljanak és újraformáljanak egy kultúrnyelvet, ismerős volt nekem. Elsősorban a nyelvtörténetből. ... Tudtam, milyen tudós gonddal tökéletesítették a latin nyelvet, hogy méltó vetélytársa lehessen a görögnek. Minálunk ott volt a Pléiade kísérlete és az a nyelvszabályozás, melyet a Francia Akadémia első szótárának 1694-ben megjelent kiadása tükröz. Ugyanez idő tájt lendült fel a német nyelv megújítási mozgalma is. A XVIII. század magyar tudósai, akik tudvalevőleg rendkívül műveltek voltak, tudtak minderről. Én a magam részéről az újnórvég nyelvért való harcban vettem részt, és tudtam, hogyan küzdöttek Finnországban a finn nyelv kultúrnyelvi rangra emeléséért. Arról is volt némi fogalmam, hogy mi történt az észti nyelv érdekében. Tudtam, hogy egy nyelvre lehet tudatosan hatni és lehet ilyen vagy olyan irányban továbbfejleszteni. De ami a magyarok ügyét a többiekétől mégis megkülönböztette, az a nyelvi harc mérete és időtartama volt. Egy egész nép vetette latba minden erejét és minden áldozatkészségét, hogy megmentse a nemzeti nyelvet és ezzel magát a nemzetet is. A magyarok többet, nagyobbát, maradandóbbat tettek minden más népnél." (Aurélien Sauvageot, *Souvenirs de ma vie hongroise*. Fordította Várady- Brenner Mária, 1988)

"Van-e nyelv, mely, mint élő, élni hivatott, egészséges szervezet nem ragaszkodik körömszakadtáig egyéniségéhez, szabályzataihoz és szeszélyeihez? ... A természet ösztöne ez. Ártatlan, senkinek se vétő, szűzi sovinizmus, fullánkitalan szeretet, édes-boldog elvakultság, akár a gyermeké, aki az édesanyját legszebbnek, legjobbnak látja, s ezért esze ágában sincs, hogy kiirtsa a többi édesanyját." (Kosztolányi Dezső, 1971, *Nyelv és lélek*. Budapest:

Szépirodalmi Könyvkiadó, 193, 194 - eredeti: Pesti Hírlap, 1933. március 25., április 2.)

"... a délibábos magyar rónát nem tartom okvetlenül szebbnek Umbria dombjainál, mégis a magyar nyelvet tekintem legnagyobb földi kincsemnek, s minden porcikámmal tiltakozom megrontása, csúffá tévése, elárulása és kisemmizése ellen. Mesterségem szerszáma, tisztának, tündöklőnek szeretném látni; gondolataim televénye, gazdag, mély és termékeny legyen; képzeletem kertje, ezért nyesegetem, ojtok, dugványozok benne, s igyekszem áttekinthető rendet teremteni lélegző sűrűjében." (Déry Tibor, 194. ?)

"... a nyelvhelyesség ügye nem nyelvészeti szakkérdés, hanem közügy, mindnyájunk ügye." (Kodály Zoltán, 1974, Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok, II, Budapest: Zeneműkiadó, 324 o.). "... a nyelv nem erdő, hanem kert, és akkor kertészekre is van szükség. A kertész tudja, hogy gyomlálni naponta kell, különben a dudva hamar elhatalmasodik. ... a nyelvművelésnek a felénél nagyobb terhe esik a nőkre, minthogy a gyermek többnyire anyjától tanul beszélni, és a nyelv állapotának jóra vagy rosszra fordulása sok tekintetben a nőkön áll." (ibid. 325). "Valóban nem volt sok időnk rá, hogy igazán megtanuljuk nyelvünket. Hisz alig száz éve, hogy hosszú küzdelem árán hivatalos nyelvvé lett!" (ibid. 326)

9. Tennivalónk

Hogy mit tegyünk? Vigyázzunk nyelvünkre mint saját életünkre, ápoljuk, fejlesszük, korszerűsítsük és óvjuk meg minden külső és belső támadástól. Mindenekelőtt tanuljunk meg jól magyarul, tanuljuk őseink nyelvét folyamatosan és lankadatlanul.

"Beata Ungheria se non si lascia più malmenare." (Dante Alighieri) (= Boldog Magyarország, ha többé nem engedi, hogy bántsák.)

"... Megannyi rossz szó honosodik meg, s megannyi jó szó senyved el. Száz és száz magot kell elhintonunk, hogy egy-kettő gyökeret fogjon." (Kosztolányi Dezső, 1971, Nyelv és lélek. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 183-184)

Mozgalmunk kettős célja: "... örködik nyelvünk szépségén. Magyarul kell gondolkoznunk, és magyarul kell írunk. ... Mihelyt a gondolat elszakad a nyelvtől, és nem együtt lélegzik vele, maga a gondolat is elhomályosul. ... Másodszor: harcolunk az idegen szavak ellen, melyek hovatovább úgy elburjánznak, hogy már csak névelőink és kötőszavaink maradnak magyarok, ..." (Kosztolányi Dezső, 1971, Nyelv és lélek. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 186)

"Gyarapítani szeretnők szókincsünket, nem apasztani. ... nem riadunk vissza egy új szó alkotásától sem, .. Szívesebben fölelevenítünk egy szót a régi nyelvből, szívesebben élünk tájszóval is, semmint hogy unos-untalan idegennel tarkázzuk mondatainkat." (Kosztolányi Dezső, 1971, Nyelv és lélek. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 189)

"Tanítottuk-e iskoláinkban a nyelvet úgy, amint kellene? Érettségivel, tanári oklevéllel eresztettünk rá a magyar életre olyanokat, akiknek nyelvismerete fogyatékos, kiejtése rossz,

gondolkodása a nyelv szellemétől idegen. Ha csak feleannyi gondot fordítottunk volna anyanyelvünk tanítására, mint az idegen nyelvekére, nem jutottunk volna ennyire. ... Mindenkibe bele kell nevelni a nyelv sorsa iránti érdeklődést, a saját beszéde-írásáért való felelősséget. ... kell mindenekelőtt az írók tudatos közreműködése. Olyan íróké, akik minden leírt szavukért érzik, vállalják a felelősséget, akik hajlandók egészen megtanulni magyarul, hogy a remek hangszert egész terjedelmében használhassák, ne csak egy-két szűk részletében." (Kodály Zoltán, 1974, Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok, II, Budapest: Zeneműkiadó, 327-328 o.).

"IV. Béla királyunk elküldte Juliánuszt, hogy megkeresse az őshazában maradt magyarokat. Nem azért, hogy visszatérjen hozzájuk, hanem hogy őket hívja ide, az európai magyarságot megerősíteni. ... Mi sem akarunk visszatérni az őshazába. Ami megtartott Európában idáig, majd csak megtart ezután is. Mi lehet az? Nem az, amiben alkalmazkodtunk, hasonlók lettünk környezetünkhöz, hanem amiben különböztünk tőle. Hisz, ha mindenben hasonlókká lettünk volna, eltűnt volna a magyarság.

Így is sokat letett régi mivoltából ezer év alatt. De megtartotta külön lelkiségét. Annak két legmegfoghatóbb nyilvánulása: a nyelv és zene." (Kodály Zoltán, 1974, Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok, I, Budapest: Zeneműkiadó, 69 o.).

"Mikor látják be íróink, hogy teljes fegyverzetű magyar író csak rendszeres kódexolvasó lehet? Az volt Arany János, az volt Móricz Zsigmond. De még Ady Endre és Kosztolányi is tudta, hogy a régiek buzgó és mindennapos forgatása nélkül magyar író nem áll a lábán." (Kodály Zoltán, 1974, Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok, III, Budapest: Zeneműkiadó, 428 o.).

<http://fox.klte.hu/~keresofi/alap/idezetek.html#1.%20FENNMARADÁSUNK>